

Narodni park Gran Paradiso

// Miha Krofel in Anamarija Žagar

Površina narodnega parka:

700 km²

Najvišji vrh:

Gran Paradiso (4061 m)

Zanimive vrste ptic:

brkati ser (*Gypaetus barbatus*), planinski orel (*Aquila chrysaetos*), belka (*Lagopus muta*), krekovt (*Nucifraga caryocatactes*), kupčar (*Oenanthe oenanthe*), planinska kavka (*Pyrhhorcorax graculus*)

Zanimive živali:

alpski kozorog (*Capra ibex*), gams (*Rupicapra rupicapra*), alpski svižec (*Marmota marmota*), evrazijski ris (*Lynx lynx*), volk (*Canis lupus*), hermelin (*Mustela erminea*), gorski apolon (*Parnassius apollo*), laški gad (*Vipera aspis*)

Zanimive rastline:

snežni svišč (*Gentiana nivalis*), paradizevka (*Paradisea liliastrum*), rjasti sleč (*Rhododendron ferrugineum*), repuš vrste *Phyteuma michellii*, turška lilija (*Lilium martagon*), murka (*Nigritella austriaca*), alpska madronščica (*Linaria alpina*), smiljka vrste *Cerastium alpinum*

Rastlinski pasovi:

gorski gozdovi, alpska travišča, visokogorska skalovja in ledeniki

Alpe so eno izmed redkih območij v “razvitejšem” delu Evrope, kjer še lahko dobimo občutek, da tam zares kraljuje narava in smo ljudje le na obisku. Ko pomislimo na Alpe, nam pogosto pridejo pred oči beli vrhovi in suhi kraški svet naših gora. Vendar je to le košček tega velikega gorstva, ki v svojem mogočnem loku premore še precej večjo raznovrstnost. Za občudovanje slednje je nadvse primerna destinacija italijanski narodni park ob francoski meji, ki nosi ime po svojem mogočnem širitisočaku – Gran Paradiso.

1: Streha iz lokalnih kamnin

2: Bujni visokogorski travniki sredi poletja

3: Odprta krajina omogoča številna opazovanja zanimivega vedenja živali kot npr. spopadov kozorogovih samcev.

4: Simbol parka je alpski kozorog, katerega usoda je bila popolnoma odvisna od dogajanja v tem koščku Alp.

5: Vrh štiritisočaka

6: Gran Paradiso se lahko postavlja s številčno populacijo gamsov.

7: Vegetacija se močno spreminja z višino - od gorskih gozdov in visokogorskih travnišč prek skalovij do večnega ledu in snega.

foto: vse Miha Krofel

8

9

8: Veliki ledeniki ponujajo ledenodobne razglede.
foto: Miha Krofel

9: Vladar gorskih vrhov Gran Paradisa, kozorog (*Capra ibex*)
foto: Miha Krofel

10: Planinske kavke (*Pyrrhocorax graculus*) so pogoste spremljevalke nad gozdno mejo.
foto: Milan Cerar

Čudoviti razgledi po divjem gorskem prostranstvu te kar hitro popeljejo v čas, ko še ni bilo na vsakem koraku opaziti človekovih sledov in ko so tudi živali še lahko v celoti izpolnjevale svoje vloge, za katere so se razvile. Zaradi ekstremnih visokogorskih razmer, ki jim lahko kljubuje le peščica organizmov, tukaj sicer ne bomo našli tako velike vrstne pestrosti kot ponekod v nižinah. Kljub temu pa v kratki vegetacijski sezoni tu najdemo osupljiv rastlinski in živalski svet – nekako kot v pušča-
vi po kratkem deževju.

Alpski svet je še posebej primeren za opazovanje velikih sesalcev, ki so po večjem delu Evrope pretežno ponočnjaki in jih predvsem v gozdovih le redko opazimo. Tu pa odprta krajina in dnevna aktivnost alpskih prebivalcev omogočata številna srečanja z gamsi, kozorogi in svizci ter ponujata skoraj neomejene ure opazovanja njihovega vedenja. Čeprav je manjši od našega Triglavskega parka, se lahko narodni park Gran Paradiso pohvali s precej večjimi čredami visokogorskih parkljarjev in številčnejšimi kolonijami velikih alpskih glodavcev. Ob vseh svojih »kosmatih« atrakcijah pa gorski svet Zahodnih Alp daje tudi mnoge priložnosti za ornitološka občudovanja.

Posebne pozornosti si vsekakor zasluži tudi neživi del narave. Skoraj vsaka gora ponuja nova presenečanja v strukturi in barvi kamnin, tako da smo si mnogokrat zaželeli, da bi bili bolje podkovani v geologiji. Kljub temu pa nas je raznolikost pretežno granitnih skladov navdušila, čeprav jim nismo znali dati natančnih imen. Za Slovence so posebno doživetje tudi ledeniki. Čeprav se tudi tukaj vedno bolj krčijo, je med njimi še vedno nekaj orjakov, ki te s pomočjo domišljije hitro popeljejo nekaj deset tisoč let nazaj v obdobje ledene dobe. Še ena izmed značilnosti, po kateri se Zahodne Alpe ločijo od naših gora, je nenehno bučanje vode, ki izvira iz ledenikov. V nasprotju z našimi kraškimi Alpami tukaj večina vode

odteka po površju, tako da le redko naletiš na tisto gorsko tišino ob brezvetrju, ki je tako značilna za samotne predele v naših Julijcih.

Rešitev kozoroga

Narodni park Gran Paradiso je tesno povezan z usodo največjega izmed alpskih parkljarjev v Evropi – alpskega kozoroga, obenem pa gre kozorogu tudi zasluga za ustanovitev parka. Ta mojster plezanja po skalnih stenah se je v Alpe umaknil še v prazgodovini, ko so se začele prve otoplitve po ledeni dobi. Vendar pa je precej večja nevarnost za to vrsto, kot je bilo ogrevanje ozračja, prav človek. Zaradi intenzivnega trofejnega lova je bil na začetku 19. stoletja kozorog praktično iztrebljen. Na vsem svetu je ostala le še ena sama populacija, ki po predvidevanjih ni štela več kot 100 osebkov. Ti poslednji kozorogi so živeli v gorah okoli Gran Paradisa in tudi njim se ne bi dobro pisalo, če se ne bi zanje zavzel italijanski kralj Viktor Emanuel II. Piedmontski. Strogo je prepovedal lov na kozoroga za vse razen zase in nekatere sorodnike. To je bilo dovolj, da se je vrsta rešila z roba izumrtja in se v naslednjih letih okrepila. Kasneje so sledila številna ponovna naseljevanja v Švici, Avstriji, Nemčiji in tudi v Sloveniji. Tako dejansko vsi kozorogi, ki jih lahko danes opazujemo na Pihavcu in drugod po naših gorah, izvirajo iz Gran Paradisa.

Prvi nacionalni park v Italiji

Kralj Viktor Emanuel II. je bil pogost obiskovalec okolice Gran Paradisa in na njegovo pobudo so na tem mestu leta 1856 ustanovili kraljevski lovski rezervat z 2.200 hektarji ozemlja. Poraja se sicer vprašanje, ali so bili njegovi motivi v resnici naravovarstveni (ohranitev kozoroga) ali pa morda le sebični, saj je le tako lahko samo on streljal na to mogočno trofejno žival. Kakorkoli že, njegova dejanja so bila pomemben začetek pri ohranjanju tega dela Zahodnih Alp in njegovih živalskih prebivalcev.

10

V tedanjem času so bile zgrajene tudi mnoge poti do lovskih koč v dolini Valle d'Aosta in Valle dell'Orso ter poti čez prelaze v nekatere višje predele območja. Te lovske stečine se še danes uporabljajo kot pohodniške poti, nekdanje lovske kočice pa uporabljajo kot prostore za osebje parka in raziskovalnega centra. Ozemlje je bilo v kraljevi oblasti do leta 1919, ko se je prestolonaslednik Viktor Emanuel III. začel spopadati z naraščajočimi stroški vzdrževanja rezervata in vedno pogostejšim krivolovom med in po 1. svetovni vojni, ki so pripeljali do ponovnega upada populacije kozoroga. Takrat se je kralj odpovedal ekskluzivnim lovskim pravicam na tem območju ter predal ozemlje v last države. Sledeče razprave v parlamentu so pripeljale do tega, da so se ljudje začeli zavedati pomembnosti ohranjanja tamkajšnje narave, in leta 1922 je bil ustanovljen prvi nacionalni park v Italiji z namenom ohranjanja tamkajšnje flore, favne in naravnih lepot.

Gran Paradiso danes

Danes park obsega 70.000 ha, od katerih jih je 90 % v lasti manjših lastnikov in občin. Vodstvo parka ima sedež v Torinu. Razmeroma dobro razvita infrastruktura in večinoma dobro označene poti omogočajo prijeten gorski turizem, kar vsako leto privablja številne obiskovalce. Na srečo pa se le-ti porazdelijo po velikem območju in večinoma ostajajo v nižjih predelih, tako da lahko še vedno uživamo v gorski samoti, če se odločimo za kakšno manj obljudeno turo. Vendar je dobro, vsaj v poletnem času, če prenočišča v kočah predhodno rezerviramo oziroma da prispemo dovolj zgodaj do bivaka in si zagotovimo prosto ležišče.

S severa se v park zajeda več globokih dolin, ki večinoma potekajo v smeri sever-jug in omogočajo najlažji dostop v osrčja parka z najvišjimi vrhovi. Dolina Valsavarenche se razteza v srcu parka in je pravi raj za pohodnike in alpiniste, ki si lahko pogled spočijejo na najvišjem vrhu –

Gran Paradisu (4061 m). Po trditvah mnogih je Gran Paradiso najlažje osvojljiv širitisočak v Evropi, pa vendar se je nanj priporočljivo povzpeti v spremstvu vodnika, če nismo vajeni hoje po ledu. Okoli tega vrha se namreč kot razpokani jeziki širijo mnogi ledeniki. Vendar tudi te zaplate zbitega snega in ledu ne uidejo globalnem segrevanju. Starejše fotografije nam jasno kažejo, da se njihova površina močno zmanjšuje, kar danes vidimo tudi po visokih čelnih morenah globoko pod njimi.

Nad koncem doline Valsavaranche se je ustvarila visoka dolina Piano de Nivolet s čudovito meandrirajočo rečico Dora del Nivolet in travniki, ki si jih za pašo s kravami delijo številni svizci. Vzporedno z Valsavaranche in vzhodno od Gran Paradisa poteka dolina Valnontey. Na njenem začetku leži znano smučarsko središče Cogné, ki privablja mnogo turistov tudi v poletnem času. Vendar se le redki med njimi sprehodijo vse do konca doline, ki daje zavetišče številnim gamsom. Ti so pogosti predvsem okoli gozdne meje, medtem ko se moramo za kozoroge povzpeti nekoliko više.

V obeh dolinah, ki se vzpenjata do nadmorskih višin okoli 1900 m, je več urejenih kampov, ki so primerna izhodišča za vzpone v višave. Med vsemi kampi, ki smo jih obiskali, je bil najprijetnejši »Gran Paradiso« v zgornjem delu doline Valsavaranche, ki že sam daje obilo možnosti za opazovanje lokalnega živalstva.

Ptičji svet Gran Paradisa

Kar se tiče ptic, je vrstna sestava precej podobna kot v naših Alpah. Seveda s konkretno (če smo natančnejši, dvojnopolmetrsko) izjemo – brkatim serom (*Gypaetus barbatus*). Drugače je bil najpogostejši ptič, ki smo ga srečevali po visokogorskih travščih, kupčar (*Oenanthe oenanthe*), ki mu je ponekod družbo delala šmarnica (*Phoenicurus ochruros*). Pogoste so tudi skalne (*Ptyonoprogne rupestris*) in mestne lastovke (*Delichon*

11: Kolonija alpskih svizcev (*Marmota marmota*)
foto: Miha Krofel

12: Samec belke (*Lagopus muta*) v poletni preobleki
foto: Tomaž Mihelič

13: Radovedna mala podlasica (*Mustela nivalis*)
foto: Miha Krofel

14

14: Raznolika geološka sestava dodaja svoj delež raznolikosti.
foto: Miha Krofel

15: Samec kupčarja (*Oenanthe oenanthe*)
foto: Miha Krofel

urbicum), ki oblikujejo mešane kolonije v skalnih osteh ob dnu dolin. Pod gozdno mejo so nas razveseljevali številni krekovti (*Nucifraga caryocatactes*) in prikupni drevesni plezalčki (*Certhia* sp.), medtem ko so na gorskih grebenih kraljevali planinski orli (*Aquila chrysaetos*), hudourniki (*Apus apus*) in krokarji (*Corvus corax*), v bolj zatišnih legah pa se skrivale belke (*Lagopus muta*). Posebej zanimivo je bilo opazovanje dvoboja dveh orlov, ki sta se v zraku spoprijela s kremplji in potem začela v vrtoglavi spirali padati proti grozečim skalam pod seboj, vendar sta se tik nad njimi spet razklenila in odletela vsak v svojo smer. Seveda pa osvajanje alpskih vrhov ne bi bilo popolno brez številnih jat planinskih kavk (*Pyrrhocorax graculus*) z njihovim značilnim, skoraj računalniškim oglašanjem.

Vrnitev karizmatičnih alpskih prebivalcev

Vse živali v Gran Paradiso pa niso imele takšne sreče kot kozorog in so v preteklosti tu izumrle. Med takšnimi so bile tudi vse velike zveri in nekatere ujede. Vendar so se mnoge izmed njih kasneje vrnile same ali pa jim je pri tem pomagal človek. Tako se je po okrepitvi preživelih populacij na Apeninih v Alpe samostojno vrnil volk, medtem ko evrazijski ris danes lovi v tamkajšnjih gorskih gozdovih po zaslugi ponovne naselitve nekaj osebkov iz Karpatov. Kombinacijo teh dveh primerov pa predstavlja brkati ser, ki je bil v parku iztrebljen leta 1912. Po ponovnih naselitvah v drugih alpskih državah se je leta 1989 razširil tudi v Gran Paradiso, kjer zadnja leta redno gnezdi več parov. Kljub temu da je bil ta orjak, ki se hrani pretežno s kostmi velikih sesalcev, blizu vrha spiska živali, ki sva si jih najbolj želela videti, tokrat nisva imela sreče. Zato pa imava dober razlog več, da se v te mogočne gore kmalu spet vrneva. ●

15